

ГОДИШЕН ОТЧЕТ

на ФОНД "НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ" за 2015 г.

Обобщение на отчета

През 2015 г. във Фонд „Научни изследвания“ са работили три състава на Изпълнителния съвет и двама управители. През годината е приета Годишна оперативна програма (ГОП) за сумата от 18 402 300 лв., от които само 6 341 707 лв. са усвоени от Фонда. През 2015 г. по нови договори по програма „Рила-2014“ и по анекси по други договори за двустранно сътрудничество са изплатени 371 317 лв. Във връзка с договор с ЦЕРН (включително и чл. внос) е изплатена сумата от 716 459 лв., а по програмата BIODIVERSA са изплатени 269 475 лв. Подписани са анекси към договори за университетски научни комплекси (ДУНК) и по тях е изплатена сума в размер на 3 750 000 лв.

В съответствие с ГОП са разработени Насоки за финансиране на фундаментални научни изследвания 2015 г., но не е обявен конкурс, поради решение на МОН конкурсът да бъде обявен след приемане на нов Правилник на Фонда, което не се осъществява до края на годината. Не са финансирани втори или трети етапи на проекти от конкурсни сесии от 2008-2012 г. поради становище на Министерството на финансите във връзка с тези конкурси. Не са проведени и конкурси за двустранно сътрудничество, макар че такива са предвидени в първия вариант на ГОП.

Постоянните научно-експертни комисии (ПНЕК) са продължили работата си по оценка изпълнението на проектите, финансирани от Фонда, и са представили решенията си пред Изпълнителния съвет. По данни от научните отчети на сключените договори в периода 2007 – 2014 г., които са оценявани от ПНЕК през 2015 г. (на обща стойност 35 938 216 лв.), в резултат на научните изследвания, финансирани от Фонда по тези проекти, са излезли от печат 2074 научни публикации, в т.ч. публикации в издания с импакт фактор и импакт ранг, 7 патента и 4 заявки за патент. В изпълнението на договорите са взели участие общо 715 млади учени, 416 докторанта и 31 постдокторанта. 31 договора са получили отлична оценка на резултатите, а три договора са прекратени поради незадоволителни резултати от изпълнението.

В Годишния отчет са отразени и текущи проблеми в работата на Фонд „Научни изследвания“, както и цели и мерки за възстановяване на нормалната работа на Фонда.

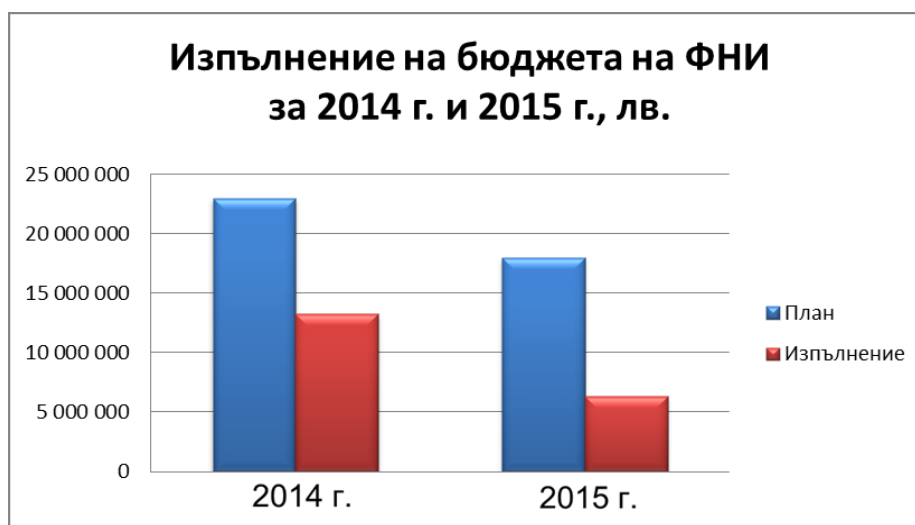
I. ФОНД "НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ" (ФНИ) - КРАТЪК ОБЗОР

Националният фонд „Научни изследвания” към Министерството на образованието и науката е създаден с Постановление № 83 от 26 юли 1990 г. Това бе една от първите стъпки, свързани с въвеждането и приложението на проектното финансиране на научната дейност у нас. С дейността си ФНИ подпомага развитието на българската наука и взаимодействието ѝ с другите социално-икономически сфери и международната научна общност в съответствие с новите реалности в страната ни след 1990 г. Дейността на ФНИ се гради върху опита и активността на широк кръг учени, като и до днес е основната национална институция финансираща научни изследвания във всички области на науката в Република България. Фондът дава възможност научните колективи сами да планират своята дейност, да се сдружават по целесъобразност, да определят според своите разбирания изследователските си задачи.

Неговото развитие през вече почти 26 години минава през четири основни етапа. В първия етап е осигурено скромно финансиране на тематични проекти в основните научни области. Вторият етап е свързан с приемането на Закона за насърчаване на научните изследвания в България (ДВ бр. 92/2003). Третият етап включва годините от 2008 и 2009. В този етап фондът за пръв път разполага със значително финансиране на конкурсните си сесии, които са разнообразни по тематика и много на брой. В реализацията на тези

конкурсни сесии обаче са допуснати редица организационни и методични грешки, които хвърлят сянка върху получените резултати. През четвъртия етап - след 2010 г., когато средствата намаляват наполовина, а грешките в неговото управление и допуснатите нарушения, както в процедурите по оценка на проектите, така и от страна на бенефициерите при изпълнение на проектите, водят до срив на финансирането на научноизследователска дейност, невъзможност за обявяване на нови конкурсни сесии през 2013 и 2015 г. и неусвояване на осигурения и без това недостатъчен бюджет и до пълно недоверие на научната общност и на обществото като цяло в законосъобразността и прозрачността на процедурите при предоставяне на финансиране от фонда.

В България има силна научна традиция. Независимо от това вече двадесет и пет години търси своето място в европейското и световното научноизследователско пространство. Днес, както през 1990 г. реформата в науката е спешна и осъзната необходимост. Развитието на модерната наука изисква обществена подкрепа и добро финансиране. По общо мнение, включително и от страна на европейските експерти, извършили през 2015 г. независима експертна оценка на българската система за научни изследвания и иновации, нито едното, нито другото е налице. Сегашното много ниско ниво на публичното финансиране на научните изследвания в България не позволява устойчивост на икономическото развитие и социално благосъстояние на страната. Липсва политика и управление на интелектуалната собственост в публично финансираните научноизследователски организации и университетите. Липсват координационни механизми от типа на национални технологични платформи, обединяващи научните и индустриалните интереси.

Едновременно с увеличаване на разходите за наука е необходимо и въвеждането на независима оценка, съответстваща на международните стандарти за експертни оценки и прозрачност на ФНИ и задължителен мониторинг на резултатите през целия период на реализация на проектите с цел връщане на доверието на научната общност в

справедливостта при разпределението на средствата и в установената система за оценка на проектни предложения.¹ Общественото доверие по отношение на водещата роля на научните изследвания и иновации в социално-икономическото развитие на България следва също да се повиши. Необходим е дългосрочен и ангажиращ национален диалог с медии, регионални власти и граждани по въпросите за решаващо значение и ролята на научните изследвания за бъдещето на страната.

I.1. Визия, мисия и цели на ФНИ

Основна политика на Министерството на образованието и науката е насърчаване на фундаментални и приложни изследвания, както и разпространението на научните резултати, свързани с:

- рационално решаване на важни проблеми на страната в областта на икономиката, обществените процеси и на човешките ресурси;
- устойчиво развитие на националната идентичност, българската история и национална култура;
- ускорено развитие на научно-приложните (инженерни) науки и на съвременните иновации;
- създаване на нови научни знания за изграждане на икономика на знанието и др.

Дейността на Фонд "Научни изследвания" е насочена изцяло към реализиране политиката на Министерството на образованието и науката за насърчаване на научните изследвания в съответствие с Националната стратегия за научни изследвания при доказана значимост и международно признание.

Визия

Комплексно подкрепяне на разработването на значими за страната научноизследователски и научно-приложни проекти и осъществяване на основни дейности за насърчаване на научните изследвания в научни звена, висши училища и др., както и на научния потенциал, включително и на млади учени, въз основа на европейските изисквания и в съответствие на принципите на етичност, прозрачност, публичност, достъпност и приложимост.

Мисия

Изграждане на ефективна организация за финансово стимулиране на научни изследвания, създаване на условия за използване и развитие на научния потенциал в съответствие с приоритетните насоки за просперитет на страната, създаване на условия за защита на интелектуалната собственост и за реализация на научни продукти и подпомагане на разпространението им във всички области на обществения живот.

---

¹ Доклад на експертния панел на Международната партньорска проверка
<http://mon.bg/?go=page&pageId=4&subpageId=868>

Финансовото стимулиране на научните изследвания се осъществява по начин, който гарантира ефективност и прозрачност на ползването на обществените средства.

Насърчаването на научните изследвания се реализира чрез отпускане на целеви финансови средства въз основа на конкурсен принцип. Фонд „Научни изследвания” цели усъвършенстване на организацията за финансиране на научните изследвания от държавата за постигане на:

- нови научни постижения и използването им за развитието на българската икономика и повишаване качеството на живот в страната;
- нови възможности за научно развитие като източник за повишаване ефективността на икономиката;
- подобряване индекса на технологичната готовност и иновационния капацитет на българската икономика и обществото като цяло чрез интензифициране на сътрудничеството между университетите и бизнеса в осъществяването на научна и развойна дейност и разширяване на възможностите за достъп на бизнеса до нови технологии, както и чрез трансфера на технологии и иновации;
- повишаване обществената значимост на научните изследвания; експертно независимо оценяване и наблюдение на научните изследвания;
- развитие на човешките ресурси чрез повишаване ролята на научните изследвания при реализация на обучението във висшите училища;
- увеличаване общия обем на средствата и на инвестициите в областта на научните изследвания;
- насочване на обществените средства към стратегически важни научни области, определени от Националната стратегия за научни изследвания;
- ускоряване на международното и интердисциплинарното сътрудничество

За постигане на горните цели се предвиждат следните дейности

1. Разработване на конкурси и програми за насърчаване на фундаменталните и приложните изследвания чрез финансиране на конкурсен принцип

- Съдействие при изменение и допълнение на нормативна уредба на научните изследвания - Закон за насърчаване на научните изследвания, Правилник за организацията и функционирането на система за наблюдение и оценка на резултатите от научноизследователската дейност и др.;
- Разработване на механизъм за гарантиране на независима и обективна оценка на конкурсните предложения от национални и международни експерти / рецензенти;
- Регулярно актуализиране на електронните бази от данни за подадени проектни предложения и финансираните проекти;

- Създаване на електронна база с национални и международни рецензенти на проектни предложения и научни проекти и разработване на критерии и прецизен механизъм за избор на рецензенти;
- Разработване и публикуване на методически указания, правила и образци на документи за изготвяне и представяне на конкурсните научни предложения, както и за отчитането на изразходваните средства по сключени договори;
- Осигуряване на външен одит на изпълнение на програмите;
- Изготвяне и въвеждане на механизъм за оценка на въздействието от изпълнението на програмата;
- Анализирание на научните резултати от изпълнение на конкурсно класираните и финансирани проекти
- Изготвяне на периодични отчети и сравнителни анализи за резултатите от проведените конкурси;
- Предоставяне на експертна помощ, консултации и текущ контрол на кандидатстващите и на финансираните научни организации и колективи;
- Развитие на сътрудничеството със сродни национални и международни организации и структури.
- Изграждане на динамични университетски научни комплекси, работещи по мултидисциплинарен профил и финансирани при отчитане на съвременните европейски добри практики;
- Осъществяване на националната научна инициатива „Съхранение на културно-историческото наследство”. Подкрепа на дейности, свързани със съхранение, социализация, датиране и разработване на нови технологии и методи за консервация и реставрация на паметници на културата от национално и световно значение;
- Въвеждане на съвременни индикатори за измерване на резултатите и ефективността от провежданата политика и инструментариум за развитие на научните изследвания;
- Стимулиране на учените за участие в европейски и транс европейски програми и публикуване в реферирани издания и издания с импакт фактор;
- Подобряване на връзките между партньорите в „триъгълника на знанието” – образование – наука и иновации чрез изграждане на научно-иновативни регионални мрежи за създаване на общи научни планове, подпомагащи развитието на регионални общности на знанието.

2. Подпомагане на развитието на научните изследвания в стратегически за страната области чрез финансиране на конкурсен принцип

- Разработване на методики и провеждане на конкурси в стратегически (приоритетни) за страната области;

- Предоставяне на експертна помощ, консултации и текущ контрол на кандидатстващите научни ръководители и анализ на резултатите.

3. Разработване на конкурси и програми за развитие на научния потенциал и за подкрепа на младите учени чрез финансиране на конкурсен принцип

- Разработване на методики и провеждане на конкурси, подпомагащи кариерното развитие на изследователите;
- Разработване на методика и провеждане на конкурс „Младите учени“;
- Създаване на стимули за включване на млади учени в проектите по всички конкурси.

4. Насърчаване на университетските изследвания чрез финансиране на конкурсен принцип

- Насърчаване включването на университетите в конкурсите на Фонд „Научни изследвания“ и в европейски и международни научни инициативи чрез разяснителни кампании, обучение и съфинансиране;

- Разработване на методики и провеждане на конкурси, насочени към университетски изследвания и стимулиращи сътрудничество на университетите с други научни организации и бизнеса.

5. Разработване на конкурсни схеми и програми за насърчаване обновяването на националната научна инфраструктура чрез финансиране на конкурсен принцип

Разработване на методики и провеждане на конкурси за развитие на научната инфраструктура и стимулиращи сътрудничество и общо ползване на наличните ресурси.

6. Разработване и въвеждане на механизъм за контрол върху качеството на изпълнението на финансираните проекти и гарантиране постигането на планираните научни цели и резултати

- Организиране и провеждане на независимо рецензиране на постигнатите научни резултати на междинните и крайните етапи по финансирани от ФНИ проекти;

- Организиране и провеждане на анализ на въздействието от прилаганите конкурсни схеми и програми и изготвяне на система от мерки за продължаващо развитие;

- Осъществяване на текущ контрол върху изпълнението на договорите за изследвания, провеждани със средства от държавния бюджет.

I.2.Рамка на действие

Дейността на ФНИ се осъществява в съответствие с приоритетите, залегнали в Програма на правителството за стабилно развитие на Република България за периода 2014-2018 г.

- Приоритетно развитие на българската наука и иновации и прилагането им за развитие и модернизирание на българския бизнес;
- Създаване на устойчив механизъм за взаимодействие между висшите училища и бизнеса, което да даде възможност за висшите училища да постигат положителни икономически резултати от разработени от тях научни продукти и иновации;
- Постигане на високо качество на научния продукт чрез ориентиране на държавното финансиране на научни изследвания към проектен принцип и стимулиране на взаимодействието между бизнеса и научните организации
- Реформа във Фонд „Научни изследвания”, за да се гарантира прозрачност на конкурсите, и задължителен мониторинг на резултатите през целия период на реализация на проектите
- Изграждане на високотехнологични паркове и центрове за върхови научни изследвания, иновации и трансфер на технологии към българската индустрия
- Насърчаване на съвместни изследвания между научни организации, висши училища и предприятия. разработване и реализиране на програми за активно сътрудничество между научните институции и училищата на всички нива

I.3. Политически контекст

В изпълнение на програмата на Правителството за стабилно развитие на България и в съответствие с Европейската пътна карта за изграждането на Европейско научноизследователско пространство Министерството на образованието и науката предприе през 2015 г. инициативата за прилагане на механизма на Европейската комисия за подпомагане на политиките (Policy Support Facility) и провеждане на партньорска проверка и оценка на системата на научноизследователската дейност и иновациите. Тя имаше за цел да подпомогне законодателните и структурните реформи за постигането на по-ефективна научна и иновационна система. На 8 октомври 2015 г. експертният панел, извършил партньорската проверка, представи политическите послания и препоръки за развитие на научната и иновационната система в страната. За изпълнение на препоръките от партньорската проверка, в края на 2015 г., е разработен и одобрен от Съвета за интелигентен растеж план за действие.

По отношение на Фонд Научни изследвания, заключенията и препоръките са както следва:

1. България разполага с историческа възможност да увеличи икономическия си потенциал посредством увеличено финансиране за наука и иновации до най-малко 1% от БВП през 2020 г. Постигането на устойчив ефект от такова увеличено финансиране ще наложи сериозни структурни реформи в системата на научните изследвания и иновациите

за постигане на ефективност и качество. Увеличеното и по-добро финансиране също така налага координирано и ефективно планиране и използване на средства от европейските структурни фондове.

България би следвало:

2. Да изгради дълготрайна подкрепа за инвестиции в наука и иновации и реформи с помощта на широк политически консенсус по въпросите на науката и иновациите, и да започне структуриран, ангажиран и продължителен диалог с българската научна и иновационна общност.

3. Да създаде професионална, независима и стабилна национална изследователска агенция, която да изготви и управлява финансиращи програми за изследователски и иновационни дейности и да подкрепя успешното прилагане на пакета от структурни реформи за НИИ.

4. Да подобри процесите за оценка и финансиране на проектни предложения и да приведе тези процеси в съответствие с международните стандарти. По-конкретно България трябва възможно най-бързо да внедри международните стандарти за експертна оценка и прозрачност. Механизмите за финансиране на НИИ дейност трябва да се основават на предвидимост, прозрачност и участието на подходящи/експерти на високо равнище, включително международни експерти. В момента научноизследователската общност в България страда от липса на доверие в справедливостта на разпределението на средствата и в установената система на експертна оценка за оценка на проектите. Солидни процеси за експертна оценка на проектните предложения са от съществено значение за възстановяването на доверието сред изследователите. Адекватни и прозрачни правила за констатиране конфликт на интереси, опитно прилагане на тези правила, както и адекватна обратна връзка към изследователите са от решаващо значение и трябва да бъдат вградени в системата като необходимо предварително условие за каквото и да било разпределение на средства.

5. Да окуражава участието на български учени и иновативни предприемачи в европейски програми.

6. Да предприеме бързи действия за възвръщане на стимулите за кариера в научноизследователската сфера на всички нива и за задържане и привличане на млади таланти в България и от чужбина в сферата на науката и иновациите.

7. Да създаде стимули за отварянето на българската научна база към бизнеса и да ускори схемите за подкрепа на публично-частното партньорство.

II. Дейност на ФНИ през 2015 г.

Основните дейности на ФНИ бяха свързани с оказване на съдействие и предприемане на мерки за подобрения в нормативната база и прилаганите процедури за финансиране на конкурсен принцип на научни изследвания; с подготовката за обявяването на нова конкурсна сесия 2015 г., която не се състоя поради предстоящи промени в нормативната база, както и финансирането на следващи етапи на проектите от предходни конкурсни сесии на ФНИ.

II.1. Съдействие при изготвяне на промени в нормативната база, регламентираща провеждането и финансирането на научните изследвания.

Представители на всички органи за управление на ФНИ взеха активно участие в подготовката на проект за нов правилник на Фонд „Научни изследвания“ като част от работната група през м. януари 2015 г. Проектно-правилникът бе обсъден и на заседание на Изпълнителния съвет през м. октомври. След приемането на ЗИД на Закона за насърчаване на научните изследвания през настоящата година, финализирането на текстовете на Правилника беше възложено на ИС.

Представители на ФНИ са участвали със становища и в обсъждането на промените в ЗНИИ по искане на министъра на образованието и науката.

II.2. Годишна оперативна програма

Годишната оперативна програма на ФНИ за 2015 г. бе изготвена, приета от Изпълнителния съвет и одобрена от министъра на образованието и науката със закъснение през м. май 2015 г. поради изтичане на мандата на Изпълнителния съвет през м. март 2015 г. и избиране на нов състав на съвета. През годината се наложи извършване на две актуализации. Актуализациите са свързани с невъзможност от провеждане и финансиране на процедура «Конкурс за финансиране на фундаментални научни изследвания - 2015 г. поради изискването на МОН за приемане на нов Правилник на ФНИ, както и ясни предписания на Министерство на финансите по отношение на законосъобразността на плащания за следващи етапи на договори по конкурсни сесии 2008-2012 г. Становището на Министерство на финансите е, че схемите от предходни години не са предварително съгласувани с Министерството и не са спазени процедурите предвидени в Регламент 800/2008 г., поради което не могат да бъдат оценени за съответствие с регламента и не следва да бъдат финансирани. Средствата от тези дейности не са усвоени. Неоползотворените по посочение причини средства, предвидени за финансиране на тези първоначално предвидените дейности, бяха използвани за финансиране на недостиг при други дейности на МОН, свързани с научните изследвания за 2015 г.

- заплащане на лиценза за достъп до реферативните бази данни с научни публикации на издателство Елзевие

- възлагане на БАН организирането и провеждането на Конкурс за млади учени
- финансиране на изграждането на циклотронен център към ИЯИЯЕ-БАН

Промените на годишната оперативна програма са приети с решение на Изпълнителния съвет на фонда през м. декември 2015 г. и са утвърдени от министъра на образованието и науката.

II.3. Насоки за кандидатстване за конкурс 2015

Подготовени и приети на заседание на ИС бяха проект на Насоки за кандидатстване, методиката за оценка на предложенията и съпътстваща документация (договор, декларации и т.н.) по процедура «Конкурс за финансиране на фундаментални научни изследвания - 2015 г.». Насоките бяха съобразени с изискванията на действащия Регламент № 651 от 2014 г. за режима на държавни помощи и действащия Правилник на ФНИ. Във връзка с решение на министерството на образованието и науката новият Правилник на ФНИ да бъде приет и да влезе в сила преди обявяването на нова конкурсна сесия, обявяването на конкурсна сесия беше отложено. Обявяването на нова конкурсна сесия изискваше и утвърждаване на актуализирана Годишна оперативна програма на ФНИ, която беше приета от ИС през м. септември 2015 г., но не беше разгледана от МОН.

II.4. Финансиране на проекти от конкурси от предходни години

Във връзка с финансирането на проекти по конкурсни сесии на ФНИ от предходни години, на заседание от 30.10.2015 г., ИС на ФНИ взе решение за актуализиране на работните програми по проектите за изграждане на Университетски научни комплекси, намаляване на първоначално определения бюджет по всеки от тях и подписване на актуализирани анекси на проектите и за финансирането им с общ бюджет 3 750 000 лв. от бюджета за 2015 г. и при възможност до още 2 250 000 лв. от бюджет на Фонд Научни изследвания до 2017 г. Договорите бяха подписани през м. декември и финансирани през същия месец.

През годината беше извършена оценка на отчети по етапи от текущи договори и на доклади от ръководители на договори за промени, главно във финансовите планове, съставите на научните колективи, както и за удължаване на сроковете за изпълнение на етап от договора.

През изминалия период Постоянните научно-експертни комисии взеха активно участие в оценката и възможностите за финансиране на следващите етапи на договори, сключени през периода от 2008 до 2011 г., като определи типа на научните им изследвания – фундаментални научни изследвания, индустриални научни изследвания или експериментално развитие, според Регламент № 800/2008 г. на ЕК, във връзка с решението на ИС с Протокол № 2 от 25.09.2015 г. На заседанията си на 30.10.2015 г и 06.11.2015 г. ИС на ФНИ разгледа докладните на ПНЕК и определи типа на научните изследвания като фундаментални за 114 броя проекта (с финансиране на следващи етапи

общо за около 2,5 млн.лв.). 32 броя от проектите с финансиране на следващи етапи за около 1,0 млн. лв. изследванията бяха определени за индустриални. Беше направен преглед и на базовите организации по финансирани проекти и беше взето решение за финансиране на проектите за фундаментални изследвания на базови организации, които са научни организации или университети. Решението за финансиране на втори или трети етапи на тези проекти бе представено на министъра на образованието и науката и бе взето решение да се поиска становището на Министерството на финансите относно законосъобразността на финансирането на така определените проекти. За съжаление становището на Министерство на финансите бе отрицателно, относно финансирането за следващ етап. Във връзка с проектите, финансирани от ФНИ в конкурсни сесии 2008 г.-2012 г. е установено, че не са спазени процедурите на Закона за държавни помощи (ЗДП), както на Регламент 800/2008 г. така и на Регламент 659/1999 г. Нещо повече, за конкурсната сесия 2008 г. ФНИ е започнал процедура по съгласуване на Насоките, но след получаването на отрицателно становище от Министерството на финансите с препоръки за коригиране Фондът не е се е съобразил, а е продължил с процедурата. След тази дата до 2013 г. не е правено съгласуване с Министерството на финансите и не са спазени условията на чл. 9 на ЗННИ.

Тъй като Министерството на финансите е единственото легитимно определение за правомерността на предоставените финансови средства в конкурсите 2008 г.-2012 г., не се пристъпи към финансиране на следващи етапи от изпълнението на тези договори. Имайки предвид, че сред финансираните в тези конкурсни сесии проекти има такива за фундаментални изследвания, е целесъобразно да се потърси правна възможност за тяхното финансиране.

Всички междинни отчети по договори от конкурсни сесии бяха оценени въз основа на доклад от експерт – член на комисията и рецензия на утвърден от комисията външен рецензент. При вземане на решение за оценките на отчетите членовете на комисииите се придържаха към Правилата за работа на ПНЕК към ФНИ. Оценките варират от добър до отличен. Има и изключения. Такъв пример е отчет за I етап на договор, като бенефициентите по договора са получили обща сума от ФНИ в размер на 1 636 879 лв. Този отчет получи незадоволителна оценка и бе дадено предложение за прекратяване на договора. По отношение на горесцитирания проект бе взето решение за сформирание на експертна група, която да посети на място института и да установи състоянието по изпълнението на договора. От анализа на публикуваните протоколи на ИС на ФНИ се вижда, че всички предложения на комисииите, отразени в докладите, са потвърдени от ИС.

Основните трудности срещани през отчетния период бяха свързани със забавеното финансиране на текущи проекти и получаването на точни и бързи решения за финансовия одит на отчетите. С цел изясняване на спорни казуси в отчетите по договорите изпълнителния съвет въведе практиката председателите на ПНЕК да докладват лично предложенията за решения, а при спорни случаи да бъдат организирани срещи на заседание на Изпълнителния съвет между бенефициерите по проекта и външни експерти.

Друг механизъм за подобряване на връзката между ПНЕК и ИС е провеждането на срещи на ИС и председателите на ПНЕК за обмен на мнения и прецизиране на оценъчните правила за работа на ПНЕК при изготвяне на оценката върху отчетите.

През отчетния период бе въведена и практиката на провеждане на среща с ръководители на мащабни проекти в сферата на науката, които са финансирани от Фонд Научни изследвания. Такава среща бе проведена с ръководителите на Университетските научни комплекси за обсъждане на резултатите от изпълнението на проектите и необходимите средства за следващ етап, който поради изтичане на максималния срок за продължителност на проект следва да бъде последен.

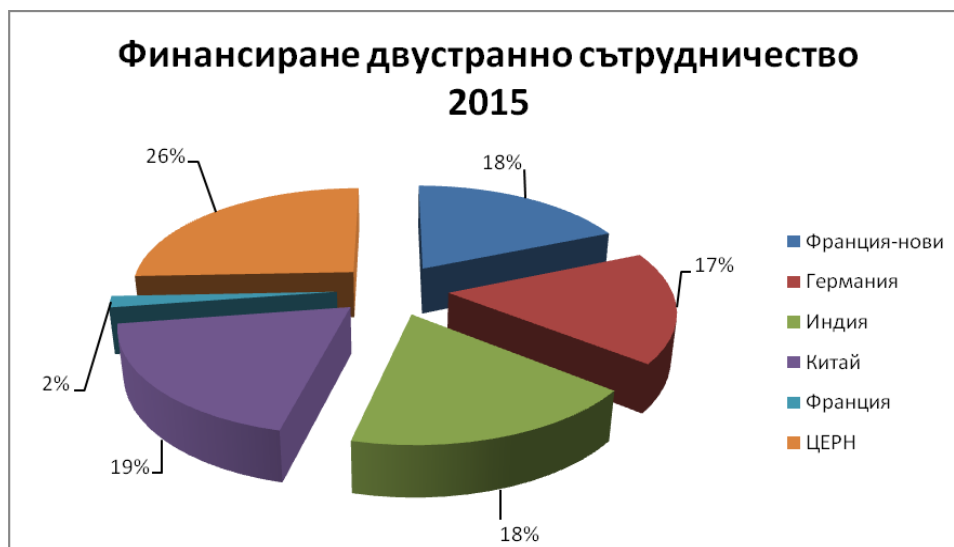
С оглед осигуряване на публичност на резултатите от тези крупни проекти бе взето решение да се организира публично представяне на резултатите постигнати в процеса на работата по тях, което предстои.

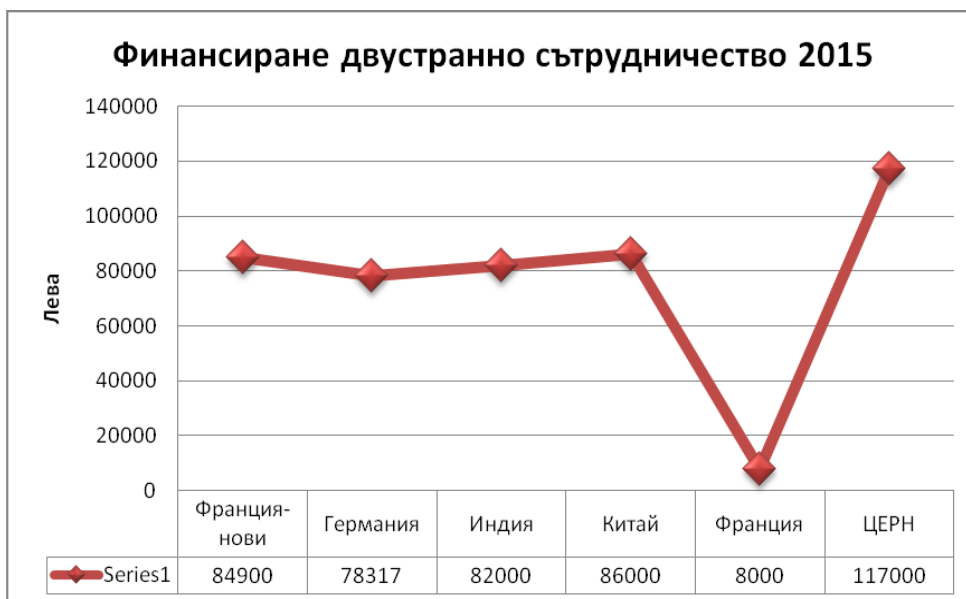
II.5. Двустранно и европейско сътрудничество

• Двустранно сътрудничество

През 2015 г. Фонд "Научни изследвания" е финансирал 13 нови договори по Програма РИЛА-2014 г. Финансирани са и вторите етапи на договори по двустранно сътрудничество с Индия, Китай, Германия и Франция. Подкрепените проекти са в областта на физика, химия, технически научки, биотехнологии, аграрни науки, опазване на околната среда и други актуални научни области. В екипите по двустранно сътрудничество активно участват млади учени, засилен е и образователният компонент на проектите.

С финансовата подкрепа на ФНИ се осъществяват и ангажиментите на Република България по участие в експеримента CMS в ЦЕРН, благодарение на което са получени значими нови научни резултати в областта на физиката на елементарните частици.

- **Европейско сътрудничество**

BiodivERsA е обединение от 32 национални и регионални агенции и министерства финансиращи научни изследвания от 19 европейски страни, имаща за цел програмиране и споделено финансиране на конкурентна основа на паневропейски научни изследвания в областта на биоразнообразието и екосистемните изследвания с оглед общи икономически ползи и иновации. Тя представлява ERA-NET Ко-фонд, съчетаване на национални средства за финансиране и европейско съфинансиране, като в третата фаза средства са осигурени от Рамковата програма на ЕС за научни изследвания и иновации Хоризонт 2020.

От начало на програмата през 2005 г., по BiodivERsA са проведени 6 съвместни конкурса и са финансирани около 70 паневропейски научноизследователски проекти, избрани на базата на техните научни качества и обществена значимост. За 2015 г. бяха одобрени две проекта с българско участие, като изплатените средства от бюджета на ФНИ за спечелилите български екипи е в размер на 239 130 лв. За 2016 г. следва да се изплатят средства в размер на 143 892 лв.

В конкурса обявен през 2015 г. са подадени 13 проектни предложения в българско участие. Практиката от предишните инициативи на програмата показва, че едно до две проектни предложения с българско участие биват одобрявани за финансиране в годишните конкурсни сесии на програмата.

Европейската Научна Фондация (ЕНФ) - една от дейностите на ЕНФ е сътрудничество при използване на съществуващата изследователска база в държавите - членки, оценка и предоставяне на експертно мнение по въпроси за подкрепа на научните изследвания и тяхната оценка. От 2016 г. организацията се реструктурира.

Фонд „Научни изследвания“ е член на организацията от 2008 г. и през есента на 2015 г., ФНИ потърси нейното експертно съдействие по предстоящата национална

конкурсна сесия на Фонда от ЕНФ в процеса на международно оценяване на предстоящите национални конкурсни сесии на ФНИ и в изграждането на продуктивна и прозрачна оценителна система във Фонда. Беше взето решение следващото заседание на Общото събрание на ЕНФ през 2016 г. да се организира в София.

Изплатените средства за членски внос през 2015 г. възлизат общо на 15 515,39 евро, като 3 883,22 евро от тях представляваха членски внос за 2015 г., а 11 632,17 евро представляват неизплатени предишни задължения на Фонда.

Европейска програма за сътрудничество в областта на науката и техниката КОСТ

В края на 2015 г. националното съфинансиране на проектите с българско участие по програмата КОСТ беше прехвърлено към Фонд „Научни изследвания”.

II.6. Административна дейност

През отчетения период не са правени организационни промени в структурата на Фонд „Научни изследвания“. Извършени са кадрови промени в административен персонал и промени в членовете на ПНЕК.

Изпълнени са мерки свързани с:

- **Подпомагане на развитието на научния потенциал и научните изследвания на програмно-проектен конкурсен принцип**
  - През 2015 г. са сключени 13 бр. Договори за двустранно сътрудничество по програма „Рила-2014“ и са изплатени суми в размер на 92 900.00лв
  - Подписани са Анекси по договори за двустранно сътрудничество с Китай – 2011 г. – 4 бр. и са изплатени суми в размер на 82 277.00 лв.
  - Подписани са Анекси по договори за двустранно сътрудничество с Германия- 2012 г. -3 бр и са изплатени суми в размер на 78 317.00 лв.
  - Подписани са Анекси по договори за двустранно сътрудничество с Индия – 2013 г. – 3 бр. и са изплатени суми в размер на 82 000.00 лв.
  - Подписани са Анекси към договор с ЦЕРН от 2013 г. и е изплатена сума по договор в размер на 117 000.00 лв.
  - Подписани са Анекси по договори за двустранно сътрудничество от 2009 г. – 2 бр.
  - Подписани са Анекси към договори за университетски научни комплекси (ДУНК) – 2009 г. – 3 бр. и сумите изплатени по тях са в размер на 3 750 000.00 лв.
  - Изплатен е членски внос към ЦЕРН за период 2013 - 2015 г. за сумата от 599 459.00 лв.
  - Изплатен е членски внос по програма BIODIVERSA в размер на 30 345.00лв
  - Сключени са договори по програма BIODIVERSA – 3 бр. и са изплатени през м. 12.2015 г. за сумата от 239 130.00 лв.

- Разработени са проекти за нови Насоки за конкурсна сесия 2015 г. / 2016 г. и са съгласувани с Министерство на финансите, съгласно Закон за насърчаване на научните изследвания, с което да се гарантира правомерността на предстоящата конкурсна сесия и съответствието и с изискванията на ЗНИИ и Рамката за държавни помощи. Препоръките на Министерство на финансите са отразени в коригираните Насоки.
- **Разработване и въвеждане на механизъм за контрол върху качеството на изпълнението на финансираните проекти и гарантиране постигането на планираните научни цели и резултати**
  - Реализирани са дейности по осъществяване на текущ контрол върху изпълнението на сключени Договори за научни изследвания за предходни периоди по научен отчет.
  - Разглеждани са финасови отчети по сключени договори от предходни етапи - 37 бр.
  - За сключените договори в периода 2007 – 2014 г., които бяха оценявани от постоянните научно–експертни комисии през 2015 г. са посочени от бенефициентите данни за 2074 научни публикации, в т.ч. публикации в издания с импакт фактор и импакт ранг, 7 патента и 4 заявки за патент.
  - В процеса на изпълнението на договорите са взели участие общо 715 млади учени, 416 докторанта и 31 постдокторанта; 31 договора са получили отлична оценка на резултатите, прекратени поради незадоволителни резултати от изпълнението са 3 договора.
  - Общо предоставените средства от страна на Фонд „Научни изследвания“ по оценените през 2015 г. отчети на договори, сключени в периода 2007 – 2014 г. са на стойност 35 938 216,48лв.

В приложение 3 е дадена Справка за изпълнението и отчитането на финансираните проекти за 2015 година на междинен или окончателен етап (по образец 3 на Правилника за мониторинг и оценка на научноизследователската дейност на научните организации и университети и дейността на ФНИ).

- Проведени са разговори с Европейска научна фондация и фондация „Александър фон Хумболт“ Германия, за привличане на оценители от чужбина за оценка на нови предложения по конкурсни сесии.
- Изготвени са списъци с предложения, постъпили през 2015 г. от университети и научни организации за членове на ВНЕК и оценители, както и чуждестранни учени, изразили желание да бъдат оценители.
- Разработен, приет и изплатен е софтуер на регистър и база данни за проектите финансирани от ФНИ за период 2008 г. - 2014 г.

- Поискана е експертна помощ от МОН за подобряване на организацията на финансовата дейност и счетоводстводната отчетност и архива на ФНИ и привеждането на двете системи в съответствие със законодателството в бюджетните предприятия и съобразно спецификата на дейността на ФНИ. Предприети са действия за подобряването и законосъобразното водене на счетоводната и финансовата дейност на Фонда.
- Намален е броят на сключените граждански договори за административно обслужване дейността на ФНИ, като дейностите са разпределени на служителите по трудово правоотношение във ФНИ; Назначен е на граждански договор архивист, който да приведе архив на ФНИ в съответствие с изисквания на държавен архив и нормативната уредба на Р България;
- Извършени са промени в организацията на работа, което спомага за повишаване ефективността от работата на служителите на Фонда, както и системата за работа на ПНЕК и рецензенти. Въведени са нови практики, с които се цели прозрачност и публичност на работата на ФНИ, подобрявайки съвместната работа с представители на научни организации в страната.
- През първата половина на годината е издаван и бюлетин за дейността на ФНИ, а в следствие всяка информация е публикувана на сайт на фонда. От 10.2015 г. поддръжката на сайт на ФНИ и публикуването на всяка нова информация се извършва безвъзмездно от търговско предприятие.
- Решенията на ИС се публикуват в сайта на ФНИ като част от протоколите на ИС, за да се даде възможност на заинтересованите лица да се запознаят със съдържащата се в тях информация.
- Извършени са промени в съответствие с препоръките дадени от звеното за вътрешен одит към МОН при проверката извършена за 2014 г.
- Сериозен проблем на Фонда е финансовият одит на отчетите на проекти от предишните конкурсни сесии. Поради значителния брой отчети, 1159 в края на 2015 г., 864 отчети на етап или окончателни отчети нямат финансов одит. За да бъде избегнат този проблем при отчетите на първия етап на проектите от конкурсната сесия от 2014 г., ИС взе решение за възможност за външен финансов одит на проектите, но за проектите от предните конкурсни сесии трябва да се търси решение за ускоряване на процедурата за одит.
- През периода са извършени множество проверки от страна на различни институции, като често проверките текат по едно и също време, но всяка изискана от тях информация е подадена своевременно, за да се улесни работата на лицата, оторизирани да извършат проверките. Паралелно с текущата работа се изготвят и обемни и спешни справки, като в процеса на изготвяне се уточнява как да бъдат оформени и съдържащата се в тях информация. Това създава допълнителни затруднения в текущата работа на служителите на ФНИ

и налага удължаване на работното време. Справки през 2015 г. и информация са подадени към различни одитни екипи, представители на:

1. Министерство на финансите;
2. Национален статистически институт;
3. Прокуратура;
4. НАП;
5. Сметна палата;
6. Звена на МОН;
7. Държавни архиви;
8. АДФИ
9. Комисията за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси
10. Вещи лица от различни съдебни институции в страната

- С цел генериране на икономии в бюджет на ФНИ, в частта на административните разходи освен гореупоменатото прекратяване на граждански договори, беше и поискано от първостепенния разпоредител - МОН предоставяне на работни помещения за работещите във ФНИ. Такива до момента не са осигурени, което налага ежесечно изплащане на наем сграда към търговско дружество.
- Във връзка с промени в правилника през 2014, през 2015 г. са разработени и утвърдени нови
  1. Вътрешни правила за двоен подпис
  2. Инstrukция за деловодната дейност и работа с документи
  3. Правила на дейността на архива
  4. Вътрешни правила за работната заплата

- **Съдебни производства за дължими суми**

I. През 2013г. „Адвокатско дружество Димитров и партньори” е подало от името на Фонд „Научни изследвания” общо 21 искиви молби срещу изпълнители по договори за финансиране на научни изследвания (проекти), по които са образувани съдебни производства. Общата стойност на вземанията на Фонда, изчислена съобразно констатациите на одиторите в Доклад № ДИ 1 СФ-0016/23.04.2012г на АДФИ, възлиза на сумата от 763 961,76 лв., в която не са включени разноски и лихви.

Договорът с адвокатското дружество „Димитров и партньори” е за процесуално представителство за тези производства и е сключен през 2012 г. до приключване на делата, като всички задължения към дружеството са изплатени. Част от делата продължават, като по тях се извършват експертизи от вещи лица и се провеждат съдебни заседания. След завеждане на делата ответниците изразиха писмени възражения срещу вземанията на Фонда по реда на чл.131 от ГПК. Основно те се изразяват в твърдения за изпълнение на договорите, в недостатъчно финансиране от страна на Фонда, което е

възпрепятствало извършването на предвидените в работните програми дейности в пълен обем, в необосновани заключения на АДФИ за неизпълнение на договорите от изпълнителите и пр. Представени бяха от страните многобройни писмени доказателства за необосноваността на заведените съдебни дела. Поради големият им обем и извършените съдопроизводствени действия, делата са с изключителна фактическа и правна сложност. Бяха назначени съдебно-счетоводни експертизи, в които вещите лица дадоха обосновани заключения за основателност на предявените искове.

В две от производствата срещу ФНИ бяха заведени насрещни искиви претенции на обща стойност 439 544,75 лв.

II. Към настоящия момента десет от делата са приключили с влезли в сила съдебни актове, в т.ч. по три от тях са постигнати споразумения за доброволно уреждане на споровете.

III. В резултат на предприетите действия за съдебно дирене на дължимите суми, част от ответниците извършиха доброволно плащане на задълженията си, установени от АДФИ. Общо възстановените от тях на Фонд „Научни изследвания” средства възлизат на сумата от 102 176,71 лв.

IV. Присъдените в полза на ответниците суми, включително такси и разноски, възлизат на сумата от 9 461,05 лв.

V. Присъдените в полза на Фонд „Научни изследвания” суми, включително лихви, такси и разноски, възлизат на сумата от 5 365,18 лв., за които има влезли в сила съдебни решения. Съответно са издадени изпълнителни листи в полза на ФНИ.

VI. В резултат на постигнатите спогодби са възстановени на Фонд „Научни изследвания” такси в размер на 2 546,03 лв.

VII. По висящите съдебни производства не са налице влезли в сила съдебни актове, поради което представляващото Фонда адвокатско дружеството не може да се ангажира с окончателно становище за размера на вземанията от и срещу Фонда.

VIII. През 2015 г. по заведените съдебни дела от Фонда са заплатени съдебни такси и разноски в размер на 21 956.00лв

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

В Одитния доклад на Сметна палата № 0700010614 за изпълнението на Националната стратегия за научни изследвания в периода 01.08.2011 – 31.12.2014 г. са отбелязани редица недостатъци и пропуски в нормативната база и в организацията на дейността на ФНИ. По съществените са:

➤ Насърчаването на научните изследвания следва да се извършва в рамките на програма с цели, мерки, финансови инструменти и средства за осъществяването им, в съответствие с националната стратегия. Програмата е съставна част от годишния доклад за състоянието и развитието на научните изследвания в научните организации и висшите училища, който министърът на образованието и науката е задължен да внесе за одобрение

в МС не по-късно от два месеца преди изтичане на сроковете за съставяне на държавния бюджет за съответната година. Годишните оперативни програми на ФНИ са утвърдени от министъра на образованието и науката в условията на липсващ годишен доклад и програма.

Създадената практика не осигурява условия за насърчаване на научните изследвания от ФНИ на базата на извършени анализи за тяхното състояние и развитие и приемане на корективни действия.

➤ Несвоевременното приемане на Годишната оперативна програма на ФНИ води до забавяне на сроковете за изпълнение на планираните действия и влияе негативно върху дейностите по насърчаване на научните изследвания и изпълнение на мерките от Националната стратегия, изпълнявани от ФНИ.

➤ От Министерство на финансите са дадени многократно указания за регистриране на ФНИ като администратор на държавни помощи и съгласуване на насоките за кандидатстване с министъра на финансите, в качеството му на наблюдаващ орган. В следствие на неизпълнение на указанията, от МФ е дадено становище, определящо разплащателните схеми на научни сесии 2008 - 2012 за неправомерни по смисъла на Регламент (ЕО) 800/2008 и от ФНИ е спряно финансирането.

➤ Не е установен вътрешен ред, регламентиращ приемственост между напуснали и новоназначени служители, което създава рискове по отношение пълнотата и съхраняването на документацията.

➤ Фонд „Научни изследвания“ не разполага с достатъчен кадрови състав. Честите смени в ръководството на фонда оказват негативно влияние върху ефективността на осъществяваната дейност предвид нейната специфика. Това води до неизпълнение на годишните програми на ФНИ, в които е концентрирана основната част от общия размер на средствата, предвидени за реализиране на мерките в плана за действие за изпълнение на Националната стратегия за научни изследвания

В Изпълнение на препоръките на Сметна палата и анализа на извършените дейности от ФНИ за 2015 год. е определена следната цел:

Възстановяване на ролята на ФНИ като основен финансов инструмент за насърчаване на научните изследвания и осигуряващ динамичност и резултатност на научноизследователската дейност, подпомагащ концентрацията на ресурси в приоритетни области на научните изследвания, ефективното използване на национални и европейски фондове и подобряване на съотношението между институционалното и програмното финансиране.

За реализирането на тази цел са набелязани следните мерки:

- Поетапно нарастване на бюджета на ФНИ на базата на оценка и анализ на научния потенциал и търсенето от страна на бизнеса и обществото на научни резултати за повишаване конкурентоспособността на българската икономиката и качеството на живот.

- Устойчивост на финансирането, с оглед осигуряване ефективността на разходите и стимулиране на качеството на провежданите научните изследвания и конкуренцията между научните институции.
- Приемане на нов правилник на ФНИ, създаващ правна рамка гарантираща прозрачност на конкурсите, задължителен мониторинг на резултатите през целия период на реализация на проектите и съответствие с приложимия режим на държавни помощи към научноизследователската дейност.
- Своевременно приемане на Годишна оперативна програма (ГОП) на ФНИ в съответствие със ЗННИ на базата на годишния доклад за състоянието и развитието на научните изследвания в научните организации и висшите училища и Програмата за развитието на научната дейност.
- Осигуряване усвояването на средствата предвидени в ГОП.
- Анализ на постигнатите резултати от изпълнението на проектите по сключени договори от конкурсни сесии, проведени в периода 2008 – 2012 г.
- Увеличаване на кадровия състав, в т.ч. за мониторинг, анализ и отчитане на изпълняваните проекти и конкурси и осигуряване на неговата устойчивост.
- Подобряване на координационните механизми между МОН и ФНИ по отношение на двустранното и европейско сътрудничество.
- Ефективно действаща информационна система, която да обезпечава научната дейност и разпространението на резултатите от научни изследвания чрез въвеждане на информацията за финансираните проекти и резултатите от тях в Регистър с публична част.

ПРИЛОЖЕНИЯ

1. Членове на Изпълнителния съвет към 31.12.2015
2. Списък на вътрешни правила във ФНИ
3. Справка за изпълнението и отчитането на финансираните проекти за 2015 година на междинен или окончателен етап (съгласно Правилника за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност, осъществявана от висшите училища и научните организации, както и на дейността на Фонд „Научни изследвания“)

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Членове на Изпълнителния съвет към 31.12.2015 г.

1. проф. дхн Георги Вайсилов - председател
2. чл. кор. проф. дфн Костадин Ганев - заместник-председател
3. проф. дтн Димитър Христозов
4. проф. дтн инж. Иво Илиев
5. проф. д-р Георги Момеков
6. проф. д-р Диана Копева
7. проф. д-р Стоил Тодоров
8. доц. д-р Анелия Янчева
9. г-жа Златина Михайлова-Карова – представител на МОН

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Списък на вътрешни правила във ФНИ

1. Правила за вътрешен трудов ред
2. Правила за СФУК
3. Правила за отчитане на изплащане на възнаграждения по извън трудов договор
4. Правила за текущ финансов контрол на договори, финансирани от ФНИ
5. Правила за работа на ПНЕК
6. Правила за атестиране на служителите
7. Правила за работата на редакционен съвет
8. Вътрешни правила за ЗОП
9. Вътрешни правила за двоен подпис
10. Вътрешни правила за дейността на архива
11. Инstrukция за деловодната дейност и работа с документи
12. Вътрешни правила за работната заплата
13. Вътрешни правила за работа на ИС
14. Инstrukция за работа с видеодисплей
15. Инstrukция оказване на първа до лекарска помощ
16. Инstrukция за работа с компютър
17. Инstrukция за работа с лек автомобил или микробус
18. Инstrukция за безопасна работа с ръчни механични инструменти
19. Инstrukция за безопасна работа при товаро-разтоварни работи
20. Инstrukция за работа с копирна машина
21. Инstrukция за безопасна работа офисни помещения
22. Инstrukция – общи правила за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд
23. Инstrukция за пожарна безопасност
24. Етичен кодекс

ПРИЛОЖЕНИЕ 3: Справка за изпълнението и отчитането на финансираните проекти за 2015 година на междинен или окончателен етап (съгласно Правилника за наблюдение и оценка на научноизследователската дейност, осъществявана от висшите училища и научните организации, както и на дейността на Фонд „Научни изследвания“) (виж приложената таблица)